

Borgnäs, Kajsa & Hylmö, Anders (red.), 2016. *Fronesis*, nr 54–55, ”Ekonomiskt vetande”.

Anmälan av Erik Mohlin¹

Fronesis senaste nummer ”Ekonomiskt vetande” tar sig an nationalekonomin. Alla texter har ett kritiskt ”heterodox” perspektiv på den ”ortodoxa” form av nationalekonomi som dominerar vid akademiska nationalekonomiska institutioner i Europa och Nordamerika.

Exakt hur ortodoxin och heterodoxin skall definieras är oklart och flera texter uppehåller sig vid just denna fråga. Bland de heterodoxa ekonomerna finns så skilda skolbildningar som marxistisk, postkeynesiansk, österrikisk och feministiskt nationalekonomi. Gemensamt för heterodoxa ekonomer och gemensamt för skribenterna i *Fronesis* är dock en motvilja mot ortodoxin.

Texterna är indelade i fyra avdelningar. Den första avdelningen ”nationalekonomi och nationalekonomerna” är i någon mening vetenskapssociologisk. Dmitris Milonakis text tar som avstamp den nationalekonomiska ortodoxins relation till den senaste finanskrisen och härleder ortodoxins brister från hur den successivt skiljts från övriga samhällsvetenskaper och hur den formaliserats. Tyvärr är texten skriven som en ilsken pamflett snarare än som en seriöst argumenterat försök att förstå. Den första delens andra text är skriven av Marion Fourcade, Étienne Ollion och Yann Algan. De argumenterar utifrån citerings- och enkätdata för att ekonomer är isolerade från andra samhällsvetenskaper och att detta beror på att man anser sig överlägsna. En del av tolkningarna av deras empiriska resultat kan definivt problematiseras. På det hela taget ges dock en tankeväckande bild av nationalekonomins plats bland samhällsvetenskaperna. Det är svårt att inte instämma i att det vore önskvärt

om nationalekonomer i högre grad tog del av sociologi och statsvetenskap.

Den andra avdelningen texter ”alternativ ekonomi: heterodoxa teoretiker” griper sig an den tidigare nämnda frågan om vad som skiljer ortodoxin från heterodoxin. I sin introduktion nämner Kajsa Borgnäs tio punkter där ortodoxa och heterodoxa ekonomer skiljer sig åt. Borgnäs är tydlig med att det rör sig om delvis överlappande skillnader och att det finns undantag. Man kan då fråga sig om det finns några mer fundamentala skillnader i synsätt. Det är vanligt att peka på att ortodox nationalekonomi utgår från metodologisk individualism, samt ofta bygger modeller på antaganden om rationalitet och jämvikt. Exempelvis nämner Anders Hylmö detta i sin inledning till den första avdelningen texter.

Tony Lawson (och förmodligen även Lars Pålsson Syll i en sorts introduktion till Lawson) menar dock att varken förekomsten av metodologisk individualism, rationalitetsantaganden eller jämviktsanalyser är nödvändiga villkor för att definiera ortodoxin. Istället argumenterar han för att det som utmärker ortodoxin är dess krav att teorier formuleras i termer av matematiska modeller. (Lawsons formulering är ”matematisk-deduktiv modellering”.) De heterodoxa ekonomerna sägs alla dela en förståelse av att matematiskt modellbygge är en dålig ansats för att förstå sociala och ekonomiska fenomen. Lawson menar att det grundläggande problemet med ortodoxin är att den matematiska modellansatsen förutsätter en orimlig social ontologi. Lawsons argument för denna tes vilar på en beskrivning av vad han anser vara en korrekt social ontologi samt en idé om vad för ontologi som ortodoxins matematiska modeller förutsätter.

Lawsons sociala ontologi är mycket vidlyftig men presenteras endast kortfattat i den föreliggande texten. Den ”sociala verkligheten” sägs vara ”processuell”, ”sammanlänkad och organisk” och ”strukturerad”. Den

¹ Tack till Andreas Bergh och Robert Östling för värdefulla synpunkter.

kännetecknas av "emergens" och "intern relationalitet" och inrymmer "värde" och "mening". Lawsons enda motivering är att han "inte tror att uppfattningen bör framstå som särskilt kontroversiell när man väl reflekterar över den". Det är nog ett tveksamt påstående med tanke på att de filosofiska diskussionerna om hur man skall förstå språklig mening, värde och emergens (superveniens) knappast präglas av konsensus. Låt oss dock bortse från detta.

Låt oss istället fokusera på den andra delen av Lawsons argument. Han menar att "den sorts formalistiska metoder som nationalekonomer använder förutsätter förekomsten (eller antagandet) av slutna system, det viss säga system inom vilka (deterministiska eller stokastiska) händelseregelbundenheter inträffar". Vidare sägs metoderna anta "förekomsten av funktionella relationer vilka förutsätter den kausala sekvensens slutenhet". Här vill jag mena att Lawson har fel. Matematiska modeller förutsätter inte kausalt slutna system.

För det första kan man notera att det är svårt att se hur matematiska modeller av slutna system skulle undgå kritiken. En modell av ett icke-slutet system kommer visserligen redan per definition att utelämnas början och slut på vissa kausalkedjor. Alla modeller är dock förenklingar. Även en modell av ett slutet system kommer därför att tvingas utelämnas vissa kausalkedjor. Det innebär att alla modeller endast utgör ungefärliga bilder av verkligheten, där vissa orsakssamband är dolda. Detta kan naturligtvis leda till felaktiga prediktioner eller missvisande förklaringar.

För det andra är det svårt att se hur en icke-matematisk, icke-formell, teori eller förklaring skulle kunna undvika samma problem. Så länge den icke-formella teorin inte är en komplett beskrivning av det slutna eller icke-slutna systemet i fråga kommer den att behöva abstrahera bort vissa aspekter och framhäva vissa andra aspekter av verkligheten. En informell teori är därmed, precis som en formell teori, en ungefärlig bild av

verkligheten. Den huvudsakliga skillnaden är det språk den uttrycks i. En konsekvens av detta är att den formella teorins förklaringar och prediktioner kommer att vara exaktare. Därmed kommer det vara lättare att identifiera när den slår fel och lättare att bedöma om den ger rimliga förklaringar. Det betyder emellertid inte att den faktiskt har mer fel, eller ger sämre förklaringar, än en mindre precis informell teori.

För det tredje är inte abstraktionen hos modellförklaringar nödvändigtvis ett problem. Bra modeller abstraherar bort mindre viktiga delar av verkligheten till förmån för viktigare delar så att de centrala sambanden och mekanismerna framkommer i tydligare ljus. Detta är värdefullt oavsett om syftet med modellen är förutsägelse eller förklaring. Min personliga åsikt ligger nära Sugdens (2000) syn på nationalekonomiska modeller som "trovärdiga möjliga världar". Tanken är att en bra modell tillåter tankeexperiment i många olika relevanta möjliga världar från vilka man kan sluta sig till vad som rimligen sker i den faktiska världen. Oavsett hur man håller med om denna tolkning av modellernas funktion så torde det vara uppenbart att Lawsons kritik av modeller förutsätter en mycket specifik epistemologisk position. Min slutsats är därför att påståendet att användningen av matematiska modeller förutsätter en orimlig *ontologi* vilar på en felaktig förståelse av de matematiska modellernas *epistemologi*.

I vissa av numrets texter får man intrycket av det är matematiseringen som ligger bakom ortodoxins fokus på jämviktsmodeller. Här bör det räcka som motargument att visa på förekomsten av evolutionär spelteori eller makroekonomiska teorier som bygger på stabila självsvängningar (limit cycles), för att se att matematisering och icke-jämvikt är fullt förenligt. Matematiseringen förutsätter inte heller själviska eller rationella agenter, som förekomsten av beteendekonomiska teorier och modeller av begränsad rationalitet visar.

Betyder detta att det är oproblemiskt att, som nationalekonomer oftast gör, insistera på

formella modeller? Nej, man kan vara skeptisk till matematisering av mer banala skäl än de föregivet ontologiska som Lawsons anför. Ibland är en icke-matematisk förklaring eller teori helt enkelt tillräckligt precis. Att pressa in den i matematisk form kan då vara onödigt mödosamt och endast leda till att framställningen blir otymplig och otillgänglig. Energi som läggs på formaliseringen hade då kunnat läggas på viktigare saker. Ibland kan det till och med vara så att det inte finns något lämpligt matematisk ramverk att använda (även om detta problem överdrivs kraftigt av heterodoxa kritiker). Utan tvekan är det så att matematisering ibland endast tjänar syftet att erhålla legitimitet. Personligen får jag ibland denna känsla inför en del empiriska uppsatser med fokus på kausal inferens, där författarna ofta verkar känna ett behov av att formalisera en redan fullt begriplig hypotes. Slutligen finns det ett värde i rent deskriptiva framställningar, exempelvis av hur olika ekonomiska institutioner ser ut. I sådana fall saknar matematisering helt poäng. Trots att jag själv huvudsakligen arbetar med ganska renodlat teoretisk forskning, och anser att den har ett stort värde, håller jag därför med kritikerna i att det vore utmärkt om nationalekonomer skaffade sig en större förståelse för värdet av precis formulerade verbala resonemang och teorier (exempelvis som hos socialantropologen och filosofen Ernst Gellner eller sociologen Diego Gambetta). Om heterodoxa ekonomer på samma vis kunde skaffa sig en större förståelse för fördelarna med formalisering så skulle kanske en värdefull dialog kunna uppstå.

Ytterligare tre texter ingår i avdelningen om heterodoxa teoretiker. Josef Taalbi jämför de olika heterodoxa strömningarna i Marx, Keynes och Schumpeters efterföljd. Erik Bengtsson tecknar en bild av de heterodoxa ekonomernas möjligheter i akademien. Julie Nelsson undersöker genusmetaforer i nationalekonomin. Det är en intressant och nyttig text med tanke på mansdominansen inom nationalekonomin, även om det ibland märks att den skrevs redan 1992.

Den tredje avdelningen behandlar "nyliberalismen och den neoklassiska ekonomin". Philip Mirowski argumenterar (helt rimligt) för att nyliberalism inte bör förväxlas med neoklassisk nationalekonomi. Han argumenterar också för att nyliberalism är ett användbart begrepp, trots att knappast någon identifierar sig som nyliberal, eftersom det enligt honom varit en medveten strategi från nyliberalernas sida att inte öppet erkänna sina verkliga (odemokratiska) mål. Här hade det varit bra om redaktörerna tagit in ett kontrasterande perspektiv eftersom Mirowskis tes kan kännas en aning konspiratorisk. Istället möter läsare en text av Jason Read som försöker förklara Foucaults idéer om nyliberalismen som en styrningsmentalitet där konkurrens blir den centrala principen.

Den fjärde avdelningen diskuterar de ortodoxa nationalekonomernas inflytande på politiken. Daniel Hirschman och Elizabeth Popp Berman sammanfattar forskning från ett antal discipliner som försöker undersöka under vilka omständigheter nationalekonomer har inflytande. Avslutningsvis intervjuas tre politiskt aktiva socialdemokrater med nationalekonomisk utbildning om sitt förhållande till nationalekonomin. Detta är en mycket intressant idé som gärna hade fått get mer utrymme. Som det är nu är det många pockande följdfrågor som aldrig ställs av intervjuaren.

Givet tidskriften *Fronesis* vänsterprofil borde kanske det aktuella numret utvärderas med avseende på om det ger en bra vägledning till hur man skall göra om man vill flytta nationalekonomin åt vänster. Om man är missnöjd med dagens nationalekonomi så som den bedrivs i ämnets mittfåra, bör man då förändra ämnet inifrån eller skapa alternativ på utsidan?

Om man (som Lawson och Pålsson Syll) menar att all ortodox nationalekonomi kännetecknas av en metod som inte ens i princip kan nå framgång så är det naturligt att ställa sig utanför. Själv tror jag istället att nationalekonomins många brister kan och bör

åtgärdas inom det metodologisk-individualistiska och matematiskt inriktade paradigmet. Då blir det istället önskvärt att arbeta för förändring och förbättring från insidan (särskilt eftersom detta förändringsarbete är så spännande).

Dessutom menar jag att den ortodoxa nationalekonomins eventuella högervridning inte alls är en följd av den metodologiska individualismen eller det matematiska angreppssättet (se exempelvis antologin Gerlach 2011, där bland annat undertecknad medverkar). Istället tror jag att i den mån nationalekonomi utnyttjas för att argumentera för högerpolitik så handlar det om vem som använt nationalekonomi. Från detta perspektiv blir det tydligt att en ideologiskt balanserad nationalekonomisk forskning förutsätter att nationalekonomins utövare dras från olika ideologiska läger. Slutsatsen är då att en vänstersinnad aspirerande nationalekonom bör välja att arbeta på insidan, i den ortodoxa nationalekonomi, eftersom det är den som

i allt väsentligt har mest inflytande på politik och tankesätt.

Texterna i *Fronesis* är uteslutande skrivna av personer som valt, eller tvingats, att arbeta på utsidan. Deras tolkning av vad som sker på insidan är inte särskilt generös. Naturligtvis är ortodoxin inte heller särskilt generös mot heterodoxin. Om man på allvar vill öppna för dialog och pluralism krävs det en större grad av välvilja och ansträngning att förstå, från båda sidor.

REFERENSER

- Sugden, Robert, 2000. "Credible worlds: the status of theoretical models in economics." *Journal of Economic Methodology* 7(1) s 1-31.
- Gerlach, Peter (red.), 2011. *Nationalekonomi för vänstern. Teori för jämlikhet och välfärd*. Stockholm: Kata förlag.

Erik Mohlin är verksam vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
E-post: erik.mohlin@nek.lu.se